

Käymäläseura Huussi ry. - Global Dry Toilet Association of Finland

---

Projektikoordinaattori

Sari Huuhtanen

Matkapäiväkirja Sambiasta ja Swazimaasta 21.11.–12.12.2008

Pe 21.11- La 22.11 Matka ja ensimmäinen päivä Lusakassa

Matka Sambiaan sujui tällä kertaa kohtuullisen mukavasti. Sain ihan hyvän istuma-paikan lentokoneesta ja vaikken nyt erityisesti saanutkaan nukkua, niin tilat olivat kohtuulliset. Matkalla oli mukana Ville, joka tekee tällä matkalla hankkeen evaluointia. Lensimme Lontoon kautta suoraan Lusakaan mikä on kyllä kiva reitti, kun ei tarvitse tehdä välilaskuja. Saapuminen Lusakaan tapahtui noin 6.20 eli aivan aikataulussaan.

Yövyimme jälleen Chachacha-packpackersissä, joka on vakipaikkani Lusakassa. Siisti, halpa, turvallinen ja mukavia ihmisiä.

Ensimmäinen päivämme oli työntäyteinen. Ehdimme huilata muutaman tunnin, jonka jälkeen Madimban hankkeen koordinaattori Obed tuli tapaamaan meitä. Keskustelimme vierailuni aikatauluista ja sovimme, että menemme seuraavana päivänä katsomaan Madimban hankkeen etenemistä.

Sitten tapasimme tohtori Shahabin, jonka kanssa olemme aikaisemmin tavanneet ja hän olisi kiinnostunut yhteistyöstä erään Lusakalaisen koulun sanitaation kehittämiseksi. Lupasin, että voimme tehdä sinne visiitin 4.12, jotta paremmin hahmottaisin, mistä on kysymys. Juttelimme pitkään ja hän kertoi surullisia tarinoita siitä, miten huonot välineet sairaaloissa täällä on ja miten vähän paikalliset lääkärit voivat tehdä ihmisten auttamiseksi.

Tämän jälkeen tapasimme Emmanuelin, jonka kanssa olemme tehneet hankkeessa paljon yhteistyötä. Kävimme pitkällä lounaalla, jonka aikana keskustelimme Kalokosta ja sanitaatiohankkeesta. Hänen mukanaan oli myös Jonathan, joka on aikaisemmin työskennellyt WWF:llä ja antoi meille hyviä kommentteja hankkeeseen liittyen. Emmanuelin mielestä hanke on edennyt hyvin ja ihmiset ovat asiasta kiinnostuneita. Hänen mielestään luotettavan kulkuneuvon puute on se, joka vaikuttaa hankkeen onnistumiseen (tai epäonnistumiseen) eniten.

Su 23.11 Madimbassa

Emmanuel tuli meitä hakemaan ja ajoimme Madimbaan. Sadekausi oli jo hyvällä alulla, joten tiet Madimbassa alkoivat olla huonoja. Voi vain kuvitella minkälaisia ne ovat tammi-helmikuussa, jos tätä vauhtia sataa. Kaikki on kyllä hienon vihreää ja elävän näköistä, toisin kuin kuivan kauden aikana.

Saimme ensin esityksen, mitä hankkeessa on tehty tähän mennessä. Sitten kävimme kiertämässä kaikki rakennetut vessat ja oikeastaan koko Madimba tuli kierrettyä siinä samalla. Näytti kyllä tosi hienolta! 13 vessaa oli rakennettu tai rakenteilla. Erityisen mukava oli nähdä ja kuulla, että kaksi vessoista oli rakennettu lähes omakustanteisesti eli pääosa materiaaleista tuli omistajalta. Hanke auttoi rakentamisessa sekä liittimissä ja letkuissa, joita ei toistaiseksi ole löytenyt Sambiasta (ainakaan näin kestäviä malleja). Saimme monia ”ennen” ja ”jälkeen” kuvia ja muutos oli todella valtava. Myös ihmiset, joita tapasimme, olivat innostuneita asiasta ja toivoivat perheilleen samanlaisia vessoja. Asia oli siis mennyt perille ja varsinkin sadekauden tulo sai ihmiset

Käymäläseura Huussi ry. - Global Dry Toilet Association of Finland

---

ajattellemaan, että kuivakäymälät olivat todella turvallisempi ja parempi vaihtoehto kuin olemassa olevat kuoppakäymälät.

Vessa ennen hanketta (vas.) ja uusi vessa

Kierroksen jälkeen palasimme takaisin Chachacha-pakkapakersiin ja söimme. Kohta Obed tulikin jo sinne ja aloimme käydä läpi ensi vuoden suunnitelmia. Siinä vierähti muutama tunti ja Obed lähti noin kahdeksan maissa. Kävimme syömässä ja pakkailimme seuraavan päivän lähtöä varten.

Ma 24.11 Kohti Kalokoa

Heräsimme aikaisin, söimme ja lähdimme bussiasemalle. Tarkoituksenamme oli lähteä aamusta liikkeelle, jotta pääsisimme Kalokoon ajoissa, ennen pimeän tuloa. Yritys hyvä kymmenen...pääsimme liikkeelle reilun kuuden tunnin bussissa istumisen jälkeen. No, menihän se aika siinä jotenkin ja matkustaminen kuitenkin lopulta tapahtui sukkelaan. Olimme Kalokon risteyksessä viiden pintaan ja meitä tultiin sieltä hakemaan. Pimeä ehti tulla ennen kuin pääsimme Kalokoon mutta onneksi lopulta olimme perillä. Purimme kamat, kokkailimme ja painuimme pehkuihin. Uni maistui!

Ti 25.11 Aikataulut ja tapaamiset

Ensimmäinen päivä Kalokossa sujui paikkoja näyttäessä ja aikatauluja sopiessa. Meillä oli tapaaminen Lewisin kanssa ja kävimme katselemassa uudet Kalokon vessat. Hyvältä näyttivät!

Kalokon uusi vessa tytöille...

...ja pojille

Tapasimme myös rehtorin, jonka kanssa juttelimme pitkään biokaasun hyödyntämisestä. He ovat rakentamassa koululle myös pienimuotoisen biokaasulaitoksen, jossa hyödynnetään lehmän lantaa. Siitä tulisi kaasu koululle ruoanlaittoa varten sekä kaasua labraluokkaa varten. Toivottavasti hanke onnistuu. Oli myös puhe biokaasuhuuseista. Niitäkin voisi täällä kokeilla sillä ainakin energian tarve olisi huima. Metsää kaatuu hiilen polttamisen takia niin paljon, että heikkopöistä hervittää. Hiilisäkkejä lastataan kylistä rekka-autoihin, joista niitä myydään Lusakassa huippuhintaan. Edes pääkaupungissa ei riitä energiaa nykyiselle käyttäjäkunnalle ja niinpä edelleenkin ruoanlaitto hoidetaan hiilipannulla.

Illalla suunnittelimme tulevaa evaluointia ja kysymysten järjestystä kylissä. Jännityksellä odotan, mikä on kyläläisten vastaanotto nyt kun huussit ovat kutakuinkin valmiit kaikissa kylissä.

Ke 26.11 Kylävierailu Chisapaan ja Kantoloon

Pääsimme liikkeelle ajoissa (historiallista) ja olimme Chisapassa jopa ennen sovittua aikaa. Todetaksemme, ettei paikalla ollut juurikaan ketään muuta kuin koulun opettajat. Odottelimme ja odottelimme mutta ketään ei kuulunut eikä sana kokouksesta ollut tavoittanut kyläläisiä. Sovimme sitten, että tulemme sinne uudestaan perjantai-aamuna, jolloin koululla on päättäjäiset ja muutenkin oppilaita ja vanhempia pitäisi olla paikalla.

Koska aikataulumme muuttuivat perjantaille, ajoimme Kasamwan kautta ja veimme heille viestiä, että tulisimmekin aikaisemmin sovittun aamun sijasta iltapäivällä. Sitten suuntasimme kohti Kantolaa, josta minulla oli hieman huonoja kokemuksia viime käynnistä (osa työmaalle tulleista oli humalassa, eikä työstä oikein tahtonut tulla mitään). Yllätyin siis erittäin positiivisesti, kun näin edistyksen. Vessa oli putkien vetämistä lukuun ottamatta valmis ja paikalla oli paljon ihmisiä. Meille syntyi erittäin hyvä keskustelu ja ihmiset olivat todella innoissaan uudesta huussista ja kuivakäymälän lannoitekäytöstä. Kävimme myös katsomassa kylän testipelloa. Sinne oli istutettu kaalia mutta valitettavasti heinäsirot olivat ensimmäisenä ehtineet popsimaan uusia kaalintaimia. Toivottavasti niistä päästään eroon. Meillä tuntuu olevan ”hieman” huono karma testipellojen suhteen sillä jo ensimmäisellä testipellolla kanat ja possut tuhosivat taimia, toisella pellolla virtsan

Käymäläseura Huussi ry. - Global Dry Toilet Association of Finland

annostelu meni pieleen, kolmannella asialla olivat taas kanat ja neljännellä heinäsirkat. Toivottavasti onni peltojen suhteen alkaa kääntyä nyt uudella kasvukaudella.

Keskustelu Kantolossa ja huussin käyttöönottokoulutus.

To 27.11 Kylävierailu Luampesaaan ja Lumombween

Pääsimme taas suhteellisen sutjakasti liikkelle, mitä nyt aina joka välissä autoa pitää työntää, kun se ei muuten starttaa. Tulepahan urheiltua samalla. Ajoimme Luampesaaan ja siellä oli myös vessa viittä vaille valmis. Itse asiassa jotkut innokkaat olivat jo alkaneet käyttää sitä vaikka virtsaletkut eivät vielä olleet paikalla ja portaat olivat viimeistelemättä. Hieno edistys kuitenkin siihen nähden, että viime käyntini aikana alettiin vasta kaivaa perustuksia.

Noin parikymmentä kyläläistä oli paikalla keskustelussa ja siitä muodostui todella mielenkiintoinen. Kyläläiset olivat todella innoissaan uudesta vessasta ja joku jopa mainitsi, että ”nyt heidän täytyy syödä paljon, jotta vessa tulisi äkkiä täyteen”. Toivottavasti ajan mittaan vessasta on hyötyä siinä ruoan kasvattamisessa, jotta on mitä syödä!

Luansobesta jatkoimme matkaa Lumombween. Myös siellä oli putkien laittamista ja ovea vaille oleva vessa. Sanitaatioklubilla oli myös testipelto, jossa kasvatettiin maissia. Siellä aiotaan vessan valmistumisen jälkeen kokeilla virtsan ja myöhemmin kompostin käyttöä lannoitteena. Ihmiset vaikuttivat erittäin tyytyväisiltä uuteen konseptiin ja projektia kiiteltiin kovasti.

Lumombwen kyläläiset ja uusi vessa

Lumombwen testipelto

Käymäläseura Huussi ry. - Global Dry Toilet Association of Finland

Pe 28.11 Kylävierailu Chisapaan ja Kasamwaan

Toissapäiväisen ”turhan” käynnin jälkeen onnistuimme saamaan Chisapan väen myös liikkeelle. Kokouksessa oli reilun 30 aikuista ja paljon lapsia. Chisapalaisiin on ollut vaikea saada yhteyttä pitkien välimatkojen takia ja sinne ei ole pystytty kuljetusongelmien vuoksi järjestämään koulutuksia. Siellä siis myös vastaanotto oli hieman vaisempi. Toisaalta sanitaatioklubin jäseniä on muutamia ja he ovat vieneet asiaa eteenpäin kylässä. Uusi käymälä rakennettiin koululle ja se oli valmis käyttöönottoon. Toivottavasti tulevaisuudessa saamme yhä enemmän kyläläisiä liikkeelle ja koulutusten pariin.

Kasamwassa huussi on jo ollut käytössä kesästä lähtien. Se näytti hyvältä ja siistiltä. Paikalla oli vain kolme miestä sillä suurin osa kyläläisistä oli mennyt hautajaisiin. Saimme kuitenkin aikaa mukavan keskustelun ja kokemukset tähän mennessä.

La 29.11 Kylävierailu Kweshaan ja Mwaitwaan

Kweshan kokous näytti ensin kuivuvan kasaan ihmisten puuttumisen vuoksi mutta lopulta heitä tuli paikalle sen verran, että pidimme kokouksen. Kweshassa osa ihmisistä on vastustanut kuivakäymälän käyttöä mutta vastustus on pikkuhiljaa laantunut ja ihmiset ovat alkaneet innostua asiasta. Olin erittäin yllättynyt sanitaatioklubin testipellosta, jonne he ovat istuttaneet maissia, tomaattia, kaalia ja munakoisoa. Pian he alkavat levittää virtsaa pellolle ja testaavat sen käyttöä lannoitteena. Pelto näytti todella lupaavalta!

Mwaitwassa viesti ei ollut tavoittanut ihmisiä. Tai oikeammin viesti, joka välitettiin, oli kaikin puolin väärä. Tapaamisen piti olla lauantaina klo 14 ja se kosketti kaikkia kyläläisiä. Viestin välittäjä oli kuitenkin kertonut kyläläisille, että tapaaminen on maanantaina kello 13 ja vain sanitaatioklubin jäsenille. Siis voiko enempää enää mennä pieleen?! Välillä tuntuu, että ihmiset tekevät kiusaa tahallaan, jotta hanke epäonnistuisi. Mutta ehkä se on vain huonoa kommunikaatiota ja korjaantuu ajan myötä. Joka tapauksessa kokous oli kuitenkin hedelmällinen ja sanitaatioklubin jäsenet innokkaita jatkamaan asian levittämistä. Käymälä oli hyvin hoidettu ja paljon käytetty. Myös testipeltoa ollaan parhaillaan perustamassa ja sinne ollaan istuttamassa kaalia, tomaattia ja rapea (pinaatin tapainen, en tiedä sen suomenkielistä nimeä).

Su 30.11 Isaacin tapaaminen

Aamupäivän kirjoittelin aikaisempia tapahtumia muistiin ja iltapäivällä tapasimme rakennusmiehemme Isaacin. Hänen työnsä on ollut aikaisemmin erityisen hyvää ja hän on ollut ahkera mutta viimeisten kuukausien aikana hän alkoi laiminlyödä töitään ja käyttäytyä asiattomasti. Lopulta meidän oli pakko lopettaa hänen työsuhteensa ja tapaamisen aikana yritettiin selvittää

Käymäläseura Huussi ry. - Global Dry Toilet Association of Finland

---

tapahtumien kulkua ja syitä tapahtuneeseen. Keskustelu sujui hyvin ja pääsimme lopulta jonkinlaiseen yhteisymmärrykseen. Luultavasti hän ei kuitenkaan enää tule työskentelemään projektissa sillä hän näyttää menettäneen kiinnostuksen työntekoon ja luotettavuutensa. Sääli sillä hän oli projektin alkuaikoina tosi hyvä työntekijä.

Ma 1.12 Kylätapaaminen Kandulwessa ja käynti Kalokon klinikalla

Ajoimme Kandulwen koululle, jonne tapaaminen oli sovittu klo 9. Viesti ei taaskaan vaan ollut tavoittanut kyläläisiä. Ajoimme vessan tarkastelun jälkeen sanitaatioklubin puheenjohtajan luokse ja pidimme keskustelun siellä. Sielläkin oli upea pelto ja ihmiset lupasivat tehdä todella paljon töitä, jotta viljelykoe onnistuisi ja toisaalta jotta hygieniakoulutus leviäisi kylässä. He olivat todella kiitollisia uudesta vessasta ja uudesta konseptista.

Kandulwesta palatessamme kävimme katsastamassa viimeistelytöiden edistymistä Lumombwessa ja Luampesassa. Työt etenevät uuden rakennusmiehen palkkaamisen jälkeen kohtuullisesti vaikka onkin ollut hankala löytää luotettavaa rakennusmiestä.

Iltapäivällä kävimme vielä keskustelemassa Kalokon klinikalla yhteistyöstä ja kertomassa hankkeen mahdollisesta jatkosta. Klinikka toivoi kovasti yhteistyötä ja sovimme, että Michelo aloittaa hygieniakoulutukset samaan aikaan, kun pidetään alle 5-vuotiaiden kyläklinikkapäiviä. Näin voidaan yhdistää kuljetukset (klinikalla on moottoripyörä) ja jakaa kustannukset.

Ti 2.12 Pakkailut ja kuittisouvi

Kirjoittelin aamupäivän kokemuksi ja kummikirjettä. Iltapäivällä pidimme pienen yhteenvetokokouksen Michelon ja Villen kanssa. Kävimme myös Michelon kanssa budjettiasioita läpi. Aikamoinen kasa kuitteja on selvitettävänä, kun pääsen takaisin suomeen.

Ke 3.12 Takaisin Lusakaan

Matkasimme ensin Kaloko Trustin autolla Kapiri Mposhiin. Kapirissa kävimme pankissa ja yritin vaihtaa rahaa mutta jostain syystä eurot, jotka minulla oli mukana, eivät kelvanneet kumpaankaan pankkiin (suoraan suomen pankkiautomaatista). Onneksi kaupungista löytyi yksi toimiva pankkiautomaatti. Kapirista hyppäsimme bussiin ja matka Lusakaan sujui mukavasti. Olimme Lusakassa illansuussa.

To 4.12 Käynti Green Park Trustin koululla ja Madimbassa

Tohtori Shahab ja hänen kuljettajansa tulivat hakemaan minua ja suuntasimme Green Park Trustin koululle, joka on Lusakassa Lilandan alueella. Tohtori on pitänyt koululla ilmaista klinikkaa alueen asukkaille. Olemme pitkään keskustelleet uuden koulun rakentamisesta ja erityisesti ongelmista koulun sanitaation suhteen. Niinpä lupasin tällä reissulla käydä katsomassa koulua ja vessoja.

Uudesta koulusta on jo olemassa piirustukset ja luvat. Koulun wc- ja pesutiloja on jo itse asiassa aloitettu rakentamaan mutta ne ovat jääneet rahoituksen puutteessa kesken. Meidän näkökulmastamme katsottuna on hankalaa, että kouluun on suunniteltu ja rakenteilla nimenomaan vesivessat. Isoa sakokaivoa on jo aloitettu rakentamaan ja vesivessojen pöntöt on jo hankittu. Eli tässä vaiheessa niiden muuttamista kuivakäymälöiksi ei enää oikein voi tehdä.

Käymäläseura Huussi ry. - Global Dry Toilet Association of Finland

---

Jotta tohtori ja koulun henkilökunta olisi paremmin tajunnut, mistä kuivakäymälöissä on kyse, niin teimme kierroksen Madimbaan. Vasta siellä heille oikeastaan valkeni kuivakäymälöiden salat.

Iltapäivällä tein visiitin suurlähetystöön. Keskustelimme hankkeiden etenemisestä ja suurlähetystön omista rahoituskanavista esim. Green Park Trustin kouluun liittyen. Sain myös kutsun seuraavana päivänä pidettäviin itsenäisyyspäiväjuhliin.

5.12 Iso miitinki Madimbassa ja itsenäisyyspäiväjuhlat

Lähdin aamulla Madimbaan, jossa meillä oli avoin kokous kaikille Madimbalaisille. Kokous aloitettiin Kamoto Community Art- yhteisöteatterin johdolla. Paikalle saapuikin pian noin 300 ihmisen joukko kuuntelemaan ja katselemaan Kalokon sanitaatioäytelmää. Näytelmän jälkeen esittelimme hanketta ja asukkaat saivat vapaasti esittää kysymyksiä hankkeesta. Keskustelua syntyi ihan mukavasti ja vastailimme parhaamme mukaan.

Kokouksen jälkeen pidimme vielä Necosin kanssa oman kokouksen, jossa kävimme läpi kokemuksia tähän mennessä sekä viimeisimmät kuitit. Lähdin kokouksesta kiireellä, jotta ehtisin suurlähetystön itsenäisyyspäiväjuhliin. Ehdin kuin ehdinkin ja juhlat olivat todella koskettavat puheineen ja lauluesityksineen. Karjalanpiirakat maistuivat...

6.12 Lento Swazimaahan

Lentoni Swazimaahan lähti aamutuimaan, joten jouduin heräämään neljän jälkeen. Lensin ensin Johannesburgiin ja sieltä edelleen Manziniin. Swazimaassa asuva Jorma oli minua vastassa ja vei minut hotelliin. Uni maittoi...

7.12 Vessojen kiertely

Turun Amk:n opiskelija Jonna tuli hotellille aamusta ja lähdimme kiertämään Msunduzan vessat. Vaikka korkeuseroista onkin ollut paljon puhetta, ei sitä ole pystynyt hahmottamaan ennen kuin tosiaan on kävellyt täällä. Mäkiä tosiaan riittää ja kuntoa tarvitaan...

Kävimme katsomassa kahdeksaa vessaa. Osa vessoista oli vielä keskeneräisiä, tosin melko hyvässä vaiheessa. Osa oli jo ollut käytössä. Kaiken kaikkiaan minusta ne vaikuttivat ihan hyviltä vaikka ongelmia onkin rakentamisessa ollut.

8.12 Muut saapuvat

Aamupäivällä kävimme Jonnan ja sanitaatioekspertin Futhien kanssa tutustumassa kauimmaiseen vessaan Gobbolossa. Sekin on viimeistelyä vaille valmis mutta näyttää tosi hienolta. Gobbolon vessassa on toimiva virtsan erottelu, joka osasta vessoista puuttuu.

Gobbolosta tulon jälkeen kävimme pelastusarmeijalla moikkaamassa Pietia ja sopimassa seuraavan päivän haastattelua.

Matkalaiset saapuivat illansuussa väsyneinä eikä ehkä niinkään onnellisena, sillä heidän laukkunsa olivat jääneet matkalle. Toivotaan ettei montaa päivää tarvitse odottaa.

9.12 Tapaamisia ja alueella kiertely

Käymäläseura Huussi ry. - Global Dry Toilet Association of Finland

---

Jonna tuli aamulla tapaamaan meitä ja juttelimme hankkeen etenemistä. Iltapäivällä meillä oli tapaaminen eksperttien kokouksessa, jota seurasimme ja osallistuimme keskusteluun. Välillä käytiin hyvin kiivasta keskustelua mutta lopulta asiat päätettiin sulassa sovussa. Kokouksen jälkeen kävimme yhden sanitaatioekspertin kanssa tutustumassa Maqobolwanen uusiin vessoihin ja niiden rakennusongelmiin.

10.12 Pelastusarmeija ja City Council

Menimme koko evaluointiryhmä ja Jonna aamulla tapaamaan pelastusarmeijan johtajaa Pietia ja haastattelimme häntä hankkeen suhteen. Hän oli kaiken kaikkiaan suhteellisen tyytyväinen hankkeeseen vaikka rakentajan kanssa tapahtuneet ongelmat haitanneet hankkeen etenemistä. Juttelimme pitkään ja saimme paljon hyvää tietoa ja kommentteja.

Kokouksen jälkeen lähdimme kiertelemään vessoja ja teimme haastattelut kolmessa perheessä, joista kahdella oli uusi vessa ja yhdellä ei ollut.

Iltapäivällä meillä oli kokous City Councilissa, jossa haastattelimme Elleniä. Ellenillä olikin paljon sanottavaa hankkeen suhteen. Lopputulema oli kuitenkin positiivinen ja ongelmista huolimatta Ellen piti hanketta tarpeellisena ja hyödyllisenä. Sovimme Ellenin kanssa, että tapaamme Pietin ja evaluointiryhmän kanssa yhdessä seuraavana aamuna.

11.12 -12.12

Piet ei saapunut tapaamiseen vaan soitti Jonnalle olevansa sairas. Joten tapasimme vielä Ellenin uudelleen. Minulla matka jatkui tapaamisen jälkeen kohti lentokenttää ja Swazimaasta edelleen Johannesburgin kautta Lontooseen ja sieltä edelleen Helsinkiin. Muu evaluointiryhmä jäi vielä paikalle muutamaksi päiväksi. Oli kaiken kaikkiaan erittäin mielenkiintoinen kokemus käydä ja nähdä myös Swazimaan tilanne.